

Павлишин Анастасія,

аспірантка

Львівського національного університету імені Івана Франка

orcid.org/0000-0003-4316-3144

pereskokova.nastia@gmail.com

ГАРМОНІЯ ЯК ЕСТЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ЙОГАННА ГЕТЕ

У статті розкрито особливості естетичної категорії «гармонія» як важливого складника творчості Тараса Шевченка та Йоганна Гете на основі праць української філософині Ірени Гузар «Шевченко і Гете», «Тарас Шевченко про калокагатію та її протилежність – варварство», «Der antike Harmoniebegriff – Fortleben und Umbildung» (Антична концепція гармонії – існування і трансформація) та «J.J. Winckelmann in den ostslawischen Ländern» (Всесвітній вплив німецького веймарського класицизму). Розглянуто біографію Ірени Гузар та коротку історіографію її творів. Висвітлено спільні мотиви у способі вислову ідей митців. Охарактеризовано вплив «Daimon», «Tuche», виховання та зовнішнього середовища на формування світогляду митців. Осмислено вплив веймарського класицизму та філософії Йоганна Вінкельманна на творчість обох митців. Досліджено філософське підґрунтя їхньої творчості. Порівняно античне розуміння «гармонії» як «Симфонії космосу» Піфагора та Гераклітового «Закону конечностей», вплив на творчість поетів.

Висвітлено різницю між гармонійною та дисгармонійною натурою. Проаналізовано значення калокагатії як гармонійного поєднання краси та добра у Всесвіті та втілення у творах. Розкрито розуміння понять «муза», «воля», «любов», «добро» у творчості Т. Шевченка та Й. Гете. Стверджена ідея гармонії сімейного затишку та її дисонансу – пекла і роздвоєння душі у творах митців. Звернено увагу на листування Т. Шевченка з польським поетом Б. Залеським від 1857 року про захоплення красою, симетрією, гармонією в природі і в музичному мистецтві. Наголошено про необхідність дослідження цілісного розуміння музичної гармонії Т. Шевченком.

Підсумовано гармонійність особистостей Т. Шевченка і Й. Гете, ідеї творчості не лише народно-національні, а й загальнолюдські. Доведено необхідність щоденної й творчої роботи над собою для розкриття внутрішньої гармонії.

Ключові слова: етична категорія «гармонія», калокагатія, Тарас Шевченко, Йоганн Гете, Ірена Гузар, «воля», «добро» «любов».

Pavlyshyn Anastasiya,

Postgraduate Student,

Lviv National Ivan Franko University

orcid.org/0000-0003-4316-3144

pereskokova.nastia@gmail.com

HARMONY AS AN AESTHETIC CATEGORY IN THE WORKS OF TARAS SHEVCHENKO AND JOHANN GOETHE

The article reveals the peculiarities of the aesthetic category “harmony” as an integral part of the works of Taras Shevchenko and Johann Goethe based on the works of Ukrainian philosophers Irena Huzar “Shevchenko and Goethe”, “Taras Shevchenko on Kalokagatia and its opposite – barbarism”, “Der antike Harmoniebegriff – Fortleben und Umbildung” (The Ancient Concept of Harmony – Existence and Change), and “J.J. Winckelmann in den ostslawischen Ländern” (The Global Influence of German Classical Weimar). Biographical information of Iryna Huzar and a brief historiography of her works are considered. Common motifs are highlighted in the way artists express their ideas. The influence of “Daimon”, “Tuche”, education, and the external environment on the formation of artists is identified. The influence of Weimar’s classicism and Johann Winckelmann’s philosophy on both artists’ work is meaningful. The philosophical basis of their creativity is studied. The ancient understanding of harmony as a “symphony of the cosmos” by Pythagoras and Heraclitus’ “Law of finiteness” and their influence on the authors’

work are compared. The difference between harmonious and discordant nature is highlighted. The significance of kalokagatia, as a harmonious combination of beauty and goodness in the universe, its manifestation in the works, is analyzed.

An understanding of the concepts of “Muse”, “Fate”, “Will”, and “Love” in the works of T. Shevchenko and J. Goethe is revealed. The established idea of perfect harmony between family comfort and its disharmony is hellish in the artists’ works. Attention is drawn to T. Shevchenko’s correspondence with the Polish poet B. Zaleski from 1857 on his fascination with beauty, symmetry, and harmony in nature and in the art of music. The need for research on a holistic understanding of T. Shevchenko’s relationship with musical harmony is emphasized.

To summarize, T. Shevchenko and J. Goethe are harmonious personalities and creative ideas both national and universal. Predictably, to achieve harmony, you must work on yourself daily, knowing yourself.

Key words: ethical category “harmony”, kalokagatia, Taras Shevchenko, Johann Goethe, Irena Huzar, “liberty», “good”, “love”.

*«Не поет – бо це ж до болю мало,
Не трибун – бо це ж лиш рупор мас,
І вже менш за все – «Кобзар Тарас»,
Він, ким зайнялось і запалало.
Скорше – бунт буйних майбутніх рас»*

(Меланюк, 1982, с. 62)

*Все моє життя – одне змагання
за гармонію людини й бога...
А тепер пануй над мною, смерті владо,
та не цілого мене захопиш,
я – твій спадкоємець, сонячна Еллада,
я лишуся – тайним радником Європи*

(Антонич, 2008)

Актуальність. У своїй сентенції «Історія моїх ботанічних досліджень» Йоганн Вольфганг фон Гете зазначає, що: «...те, що нам знайоме, представлене іншим способом чи іноземною мовою, набуває новизни та свіжого вигляду, а несподівані згадки збуджують увагу новими роздумами та судженнями» (Goethe, 1783). Про Тараса Шевченка написано багато наукових праць, але зіставлення його творчості із творами інших митців здатне актуалізувати тему. Т. Шевченко – унікальний, неповторний феномен в українській літературі та мистецтві, в українській культурі немає постаті, яку можна було б порівняти з Шевченком, а у європейському просторі такою особою може стати Гете як природно гармонійна особистість, якою був великий німець. Герої Шевченка та Гете – борці проти самодержавства, за щастя народу, нині набувають нових значень, що потребують нового сучасного осмислення.

Зазначимо, що важливим напрямом досліджень, який не досить опрацьований шевченкознавцями та гетезнавцями, є система етики, естетики, що становить основу їхньої творчості. **Метою статті є** поглиблення розуміння творчості митців за допомогою порівняння естетичної категорії «гармонія». Першим, хто відзначив ідею гармонійної духовної особистості Шевченка, був Євген Меланюк. У своїй роботі «Книга спостережень» він відзначав, що Шевченко – це приклад гармонійної соціальної української людини. Визначає гармонію

шевченкової духовності, в якій співіснували найрідкісніші складники психічної повноти (Меланюк, 1995). Частково цю проблему розглянули такі дослідники, як Василь Яременко «Поняття гармонії у творчій спадщині Тараса Шевченка: сутність множинності», «Офірність у Тараса Шевченка: християнський, історіософський, екзистенційний виміри», Леонід Ушкалов «Гуманізм Шевченка», Василь Пахаренко «Начерк Шевченкової етики», Леся Генералюк «Візуальна концепція гармонії у творчості Т. Шевченка».

Більш поглибленим дослідженням зайнялася Ірена Гузар у праці «Шевченко і Гете» (Гузар, 1999), що була опублікована в Торонто 1999 року українською мовою у науковому товаристві ім. Шевченка, а у 2001 році вона була перекладена німецькою з додатками та вийшла друком у Донецьку, Львові у видавництві «Всеукраїнського товариства «Прогрес»». Німецькомовне видання було присвячене пам’яті професора, доктора філософії Йоганнеса Ірмшера.

Ірина Гузар – філософиня, філологиня, яка протягом 47 років читала лекції з німецької, латинської та грецької мов у Класичній гімназії ордену Василіанів у Львові та Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Львівська Політехніка». Попри успішну академічну діяльність, у 1973 р. її звільнили з університету «за націоналізм» і вона змушена була емігрувати до

Грузії, а згодом до Таджикистану, Німеччини та Канади (Павлишин, 2023, с. 286).

Завдяки підтримці німецьких учених її наукові праці могли друкуватися в Німеччині. У 1985 році Ірена Гузар отримала медаль Вінкельмана за свої наукові здобутки. Вона була членкинею Товариства Гете у Веймарі, Товариства Вінкельмана в Штендалі, Наукового товариства імені Шевченка в Канаді. Серед широкого списку її наукових досліджень треба виділити ті, що становлять наукову основу творчості Т. Шевченка та Й. Гете, а саме: «Роль образотворчого мистецтва у розвитку художньо-творчого методу Гете», Львів 1961; «Гете і Шевченко – універсальні генії», Новий шлях, № 11, 12, Торонто, 1999; «Шевченко про калюкагатію та її протиставлення – варварство» (Гузар, 1999).

У своїй статті «J.J. Winckelmann in den ostslawischen Ländern» (Husar, 1979) (Всесвітній вплив німецького веймарського класицизму. – *Переклад власний*¹) вона пише: «Аналізуючи твори Шевченка, проводить асоціації із творчістю німецького генія – Гете, і навпаки. Це поглиблює відчуття спільності в двох класиків». Вона інтерпретує мистецький ідеал «Вінкельманової людини», яка через особисті зусилля стає божественною (за образом та подобою Бога), ця ідея обожнення людини (theosis) притаманна гуманізму Античності і Ренесансу. Вона притаманна і філософії Г. Сковороди, у його концепції «правдивої – Божої людини» (Гузар, 1999, с. 66). Прослідковується у творчості Шевченка закликом: «Схаменіться! будьте люди, ... Умійтеся. Образ Божий багном не скверніте» (Шевченко, 2003, Т. 1, с. 348).

Дослідниця аналізує творчість митців через філософську призму, а саме їх епічні, ліричні та прозові твори. Віднаходить спільний мотив у способі вислову ідей митців. Оскільки її спеціалізація – німецька філологія, вона мала змогу читати та аналізувати твори Й. Гете в оригіналі. Увага авторки зосереджена на дослідженні творчості поетів «зрілого періоду», виділяє їх тенденції у стремлінні до класицистичних мотивів. Вони проявляються у стильових аспектах реалізму як світосприйняття: «В певний період у Шевченка посилюється класичний елемент і його слід називати ...періодом

«стійкої рівноваги – щось на зразок зрілої старості Йогана Гете» (Гузар, 1999, с. 7). Характеризуючи митців, Ірена Гузар називала їх «Бідермаєрівські люди», бо вони творять ідилію з найдрібніших радощів буденного життя і здобувши так душевну рівновагу і гармонію, у глибокій старості помирають (Гузар, 1999, с. 69).

Гете та Шевченко мали вроджені здібності. «Daimon» (за Гете), «Tyche» – випадковість та, безперечно, зовнішнє середовище. Про це Гете пише у творі «Urworte. Orphisch». Ще одним фактором, який мав великий вплив на митців, було виховання. Очевидно, що виховання не здатне видозмінити природні здібності людини, проте має можливість спрямувати їх, адже освічена і культурна особистість, опановуючи світ, сприяє його зміні. До проблем виховання митці звертаються у творах: Гете «Вільгель Майстер», Шевченко – «Близнята».

У повісті «Близнята» віднаходимо окремі вислови із «Фауста» Гете. Тоді ж Шевченко ще не поділяв думки Гете про значення надії в існуванні людини, записавши у своєму щоденнику таке: «Надією живуть наші Уми, – сказав Гете. – Мудрець казав істину вполовину. Надія притаманна і дрібним і великим і навіть самим матеріальним позитивним умам. Вона якраз наша ніжна постійна до гробової дошки, незмінна нянька-любовниця» (Шевченко, 2003, Т. 5, с. 27).

Це дає нам підстави вважати, що Шевченко свого часу мав доступ до творів Гете, які у перекладі Е. Губера знайшли у його бібліотеці. Оскільки Шевченко знав німецьку мову, то можемо вважати, що він читав Гете в оригіналі. Важливо зазначити, що близький друг Шевченка Пантелеймон Куліш, який захоплювався його поезією, під час відвідин згадував, що Шевченко цитував вірші Гете напам'ять (Гузар, 1999).

Розкриваючи проблему гармонії особистості, потрібно відзначити вплив веймарського класицизму та філософії Йоганн Вінкельманна на роботу обох митців. У філософському підґрунті до їхньої творчості можна виділити спільне світорозуміння «Симфонії космосу» Піфагора та Гераклітового «Закону кінечностей», що виражається у гармонії протиріч. Щодо існування хаосу як непереборної стихії, підкреслимо, що і Шевченко і Гете були переконані у тому, що хаос існує у самій людині,

¹ Переклад власний – А.Д. Павлишин.

а приборкати його можна людською працею та власними зусиллями над собою. Щоб подолати цей хаос митцям потрібно було щодня у своїй праці здобувати рівновагу духу, про яку писали античні філософи.

Гете пише про відомі ще від античних часів чотири елементи – це земля, вогонь, вода і повітря – як про хаос невгамованих сил без порядку. Всі елементи – це «колосальні противники» людини і з ними «нам доводиться вічно боротися» і для цього, зауважує Гете, людині необхідна «найвища сила духа» (Гузар, 1999, с. 40).

У своїй статті «Der antike Harmoniebegriff – Fortleben und Umbildung» («Антична концепція гармонії – виживання і трансформація» – *переклад власний*) (Husar, 1981) Ірена Гузар порівнює античні концепції гармонії, представлені Піфагором (бл. 580–500 рр. до н. е.) та Гераклітом (бл. 530–470 рр.). Зазначає, що Піфагор розуміє гармонію як те, що є протилежним статичності, зіставлення однакового з однаковим. Гармонійно побудований Всесвіт – найдовершеніший витвір богів. Піфагорійський мотив гармонії сфер трансформувався в епосі Відродження (зокрема, у Джованні Піко делла Мірандола), а згодом став у центрі наукового інтересу в XVII столітті (М. Мерсенн «Harmonie universale», А. Кірхнера «Musurgia», Й. Кеплера «Harmonice mundi»). Геракліт запропонував дуалістичну концепцію гармонії, що заперечує концепцію Всесвіту як «прекрасного порядку», яку помилково припускає Піфагор. Для нього гармонія – діалектичне поєднання протиріч. Ці два погляди на гармонію сформували її сучасне розуміння. Для німецького та українського класичного мистецтва характерне Гераклітове поняття гармонії, хоч і наявні піфагорійські ноти, як, наприклад, мотив гармонії сфер.

Як головний спільний мотив філософії Шевченка та Гете варто відзначити поняття калокагатії як гармонійного розвитку людської духовності. Свій початок це поняття веде з Античності від Геродота, Арістотеля, які проводили паралельні між калокагатією та пайдеєю (культурне виховання). Ірена Гузар у своїй статті «Тарас Шевченко про калокагатію та її протилежність – варварство» (Гузар, 1999) пояснює сократівське розуміння калокагатії у значенні людини, яка є прекрасною тілом і душею, з високим розвитком інтелекту, доброти та гуманності. Наголошує, що для її

повноцінного духовного розвитку необхідне самопізнання. Воно стало центральною проблемою філософії Сократа, Платона, Арістотеля, а також українського філософа Григорія Сковороди. Питання самопізнання характерне і для творчості Шевченка. На думку Ірени Гузар, «Кобзар» є скарбницею висловів на тему самопізнання (Гузар, 1999, с. 75), а щоб пізнати і зрозуміти – необхідно навчатися. Він закликає: «Учіться брати мої, думайте, читайте, і чужого научайтесь і свого не цурайтесь» (Шевченко, 2003, Т. 1, с. 348).

У творчості Шевченка та Гете прослідковується втілення античного мислення, зокрема у гармонійному поєднанні краси і добра у Всесвіті. Не менш важливим для них була доброта і шляхетність людської душі. Оскільки представники класицизму головною метою власного життя вважали розвиток відчуття доброго та прекрасного, то Гете вважав, що лише добра і шляхетна людина схильна завжди прийти на допомогу. У вірші «Das Göttliche» Гете наголошує: «Будь благородною людиною, корисною і доброю! Бо тільки це відрізняє тебе від усіх істот, яких ми знаємо» (Goethe, 1785). В душі класичного гуманізму Шевченко пише у творі «Неофіти»: «Добро найвищеє на світі – То братолюбіє» і що «Добре жить Тому, чия душа і дума Добро навчилася любити» (Шевченко, 2003, Т. 2, с. 248).

У своєму щоденнику Шевченко згадує про «Прекрасну Музу»: «І ти, пречистая, святая, Ти, сестро Феба молодая! Мене ти в пелену взяла І геть у поле однесла» (Шевченко, 2003, Т. 5, с. 152). Він підмічає, що краще бути без сім'ї, ніж існувати у сім'ї, де гармонія відсутня, бо лише вона «солодко заспокоює втомлене серце», здатна зруйнувати стіну людського егоїзму.

У праці Гете «Італійська подорож» та у сонетах «З Римських елегій» автор міркує над естетикою у понятті врівноваженої суперечливості. Возвеличує чисте життя і мистецтво еллінів, його приваблювала не довершена форма, а скоріше життєствердний характер та гуманізм греків (Гете, 2001, с. 448).

Зазначимо, що сьогодні тема калокагатії (у значенні «Краса і Добро») у творчості Шевченка потребує допрацювання. Калокагатія відображається у мистецтві Шевченка, головною метою якого є поширення у суспільстві

любові до доброго і прекрасного – це «найчистіша і наймиліша Богу-чоловіколюбцеві, і цілком безкорислива послуга людині» (Шевченко, 2003, Т. 6, с. 193).

Шевченко у своїй автобіографічній повісті «Художник» захоплюється культом античності: «Античний сюжет мені дуже по душі, і я весь ним захопився. Це сцена з Іліади – Андромаха над тілом Гектора: «Тепер я тільки зовсім зрозумів, яке необхідне вивчення антиків і взагалі вивчення життя і мистецтва стародавніх греків» (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 173). Ірена Гузар припускає, що ця ідея могла стати предметом теоретичних роздумів Шевченка. Він пише про красу в мистецтві та розуміє стремління людини до краси, «заглиблюється у себе і бачить Бога на землі» (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 17).

У листуваннях з польським поетом Б. Залеським у 1857 році Шевченко пише про захоплення красою, симетрією і гармонією в природі: «Без розуміння краси людина не побачить всемогутнього Бога у дрібному листочку найменшої рослини... а захоплення це набуває лише глибокого розуміння краси, нескінченності, симетрії та гармонії в природі. О, як би мені хотілося тепер поговорити з тобою про «Космос» і послухати, як читаєш пісні Вайделоти...» (Шевченко, 2003, Т. 6, с. 119). Шевченко знаходить гармонію не лише у природі, а й у звуках. Відомо, що поет любив музичне мистецтво Гайдна, Моцарта, Бортнянського (збереглися навіть деякі рецензії його на музичні твори). Цілісне розуміння відношення Шевченка до музичного мистецтва потребує детального вивчення.

Шевченко розрізняє гармонійну та дисгармонійну натуру. Вважає, що щастя людини проявляється у сприйнятті мистецтва душею. У творі «Нещасний» він пише: «Душею у звуках Божественної гармонії підноситься душа» (Шевченко, 2003, Т. 3, с. 264). Можемо провести паралелі із піфагорійською версією гармонії божественних сфер. У творі «Мандрівка з приємністю та й не без моралі» автор згадує враження від перегляду картини Рембрандта, ту мить, коли на полотні ледь потрапляє світло від недогорілої свічки у напівтемній кімнаті. Митець відчуває неймовірну красу в гармонії, яку віднаходить (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 208). Вважає, що для досягнення гармонії необхідно працювати над собою щодня.

Важливим для розуміння творчості Шевченка є протиставлення життя працюючої людини втраченому – «гнилої колоди», яка ніби валяється по світі без діла. Шевченко писав, що праця є найкрасивішою для Бога молитвою, а лише справжній митець має можливість розвинути здібності, тим самим проростити у собі «зерна образу Божого», саморозвиватись, покращувати свої таланти, рухатися до вищого: «Відчуття, що з'являється, коли ти почуваєш себе справжнім, перевершуючи самого себе митцем, є дуже солодким та приємним. Це тривала присутність в одній людині усього святого та прегарного, що є в цьому світі» (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 176). Він наголошує: «До ідеалу не веде простий шлях, оскільки в мистецтві, науці та будь-якій індивідуальній діяльності такий шлях взагалі не має ніякого значення і може хіба що привести до безіменної могили» (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 187).

Цікаво прослідкувати втілення класичного розуміння «Волі» як національної та індивідуальної у творчості Шевченка, оскільки вона має спільні корені із грецьким класичним поняттям поліса та демократії. Так само як грецьку культуру поневолила азійська, так і українську – російська. Ірена Гузар порівнює це явище із кріпацтвом, яке запровадила Російська імперія в Україні. Запорізька Січ, яка в українському контексті уособлює незламну фортецю, якій судилось постійно оберігатись від ворогів, відповідає грецькому полісу як ідеалу свободи та демократії: «Де немає святої волі – не буде там добра ніколи» (Шевченко, 2003, Т. 2, с. 87), «Лише той гідний життя і свободи, хто кожен день за них йде у бій» (Гете, 1808). Філософія вважає, що як Шевченко, так і Гете були втіленням національної ідеї, захисниками рідної культури з певним характером універсальності та «вселюдськості».

Важливим для розуміння «Волі» є її втрата чи відсутність, Шевченко розділяє «втрачених людей» на дві групи: перші – це несвідомі негідники (до них відносять блудних синів); до другої групи – бестіяльські (варвари, людоді, царі та їх свиту, зрадників своєї рідної країни, москалів) (Гузар, 1999, с. 28). Він закликає карати за кров, проте тих ворогів, які визнали свою неправдивість, покаяться, слід помилувати (у передмові до поеми «Гайдамаки» закликає миритися зі своїми ворогами, які визнали свої

гріхи, як підтвердження калокагатії, під її впливом людина заглиблюється у своє розуміння і бачення Бога на землі). Він вважає, що якби кожен міг бачити красу хоча б наполовину, то світ став кращим, досконалішим. Не лише краса має здатність впливати на людину, а й людина завдяки своїм вчинкам може стати прекрасною, перевершити всі види краси у здатності піднесення душі до Божественної творчості, ніби оживлення щастям її життя. Саме ці погляди розкривають нам Шевченка – гуманіста, що закликав своїх побратимів шукати добро у світі і наповнювати ним душу: «Раз добром нагріте серце вік не прохолоне» (Шевченко, 2003, Т. 4, с. 271).

Із категорією «воля» часто у творах вживається поняття «добро». Шевченко вважає, що добро не може існувати без волі, та інколи замінює його словами «воля, справедливість, правда». Він високо цінує «волю-свободу» та прославляє на всі лади, навіть її персоніфікуючи: «У нас воля виростала». Силу, «волю-свободу», справедливість-закон він розглядає як взаємозв'язані державотворчі елементи. У античності ознака варварства – це брак свободи і небажання її здобути, а для Шевченка найбільшим нещастям у людському житті була втрата свободи.

У трагедії Гете «Фауст» героя ніколи не покидає мрія про добро його народу, а впевненість у її здійсненні в майбутньому звучить у його передсмертних словах: «Коли б побачив, що стою з народом вільним в вільному краю, тоді б гукнув би до хвилини: «Спинись, миттевість, ти – прекрасна!»» (Гете, 2001).

Український поет часто проявляє певну зневіру у спробах віднайти істинне добро у людині, однак залишається справжнім гуманістом, який не сприймає людину поверхнево, а намагається пізнати її глибше. Він наголошує, щоб аналізувати людей потрібно самому стати істинним чоловіком (про це згадується у передмові до Кобзаря 1847 року). Він стверджує, що той, хто не вмє вчасно схаменутися, стати «на правдивий шлях», може зостатися варваром (проклятим недолюдком), втративши можливість бути добродішним.

Категорія «Любов» у трактуванні обох митців розумілася у значенні «ідеї». Гете підкреслював, що: «Кожна думаюча людина, спостерігаючи технічні винаходи, натрапить на

щось таке, що далеко виходить за них, без чого ані працювати, ані діяти неможливо – це ідея любові» (Goethe, 1943, р. 85). Зокрема, любов відіграє важливу роль у мисленні та житті людини, вона здатна проникнути у світ людини та дійти до Найвищого. «Тільки любов до ближнього є охороною, щоб не заздрити його чеснотам і вислугам» (Goethe, 1943, р. 9). У творі «Фауст» він пише, що «...вінцем природи є любов» (Гете, 2001).

Ідеальна гармонія любові на полотні Шевченка «Селянська родина»: «Сім'я, вечерея коло хати, Вечірня зіронька встає. Дочка вечерять подає, А мати хоче научати, Так соловейко не дає...» – ілюструє його втілення гармонії та любові у родинному затишку, спокої, щасті, які є головними орієнтирами людини у цьому житті.

«Посажу коло хатини
На wspomин дружині
І яблуночку і грушенючку,
На wspomин єдиній!»

(Шевченко, 2003, Т. 2, с. 329).

У поезії «Садок вишневий коло хати» поруч із сімейною ідилією постає і пекло. Ця ідилія у Шевченка зберігається до кінця, мрія про щастя та надія на краще життя з'являється у його віршах, до прикладу:

«Як би ви знали паничі.
Де люде плачуть живучи,
То ви б іділій не творили,
Та марне б бога б не хвалили,
На наші сльози сьміючись.
... Найперші сльози! Я не знаю,
Чи єсть у бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило –
А хату раєм називають»

(Шевченко, 2003, Т. 2, с. 223).

Значимо, що творчість Шевченка і Гете має багато спільного у прагненні віднайти ідилію у світі протиріч. У Гете навколишній світ розірваний протилежностями й протиріччями, так, у «Фаусті» він пише:

«Тобі одна знайома путь,
А я – стою на роздоріжжі...
У мене в грудях дві душі живуть,
Між себе вкрай не схожі – і ворожі.
Одна випилась жадливо в світ земний
І розкошує з ним в любовній млості,
А друга рветься в тузі огневій
У неба рідні високості»

(Гете, 2001, с. 55).

Про цю роздвоєність душі пише і Шевченко, зокрема, у листі до Кухаренка: «... правда, що, крім Бога і диявола, живе в нашій душі щось таке страшне, настільки страшне, що холод проходить по спині, якщо хоч трохи його розкрити» (Шевченко, 2003, Т. 6, с. 19).

Обоє митців переконують нас у тому, що коли не розбурхувати внутрішній хаос людини, а сприяти її душевній гармонії та рівновазі, завдяки щоденній праці над собою, то вкорениться ідилія людського буття. Не варто її розхитувати та руйнувати, бо навколишній світ і так розірваний протилежностями і протиріччями (за Гете «Величезна опозиція», а за Шевченком – «ідилічно прикрашене пекло»). Саме так обидва митці усвідомлювали роздвоєність власних душ.

Отож, Ірена Гузар подала у своїй праці нове трактування багатогранної творчості геніїв Шевченка та Гете. Попри те, що Шевченко жив пізніше ніж Гете та був представником

мистецтва періоду Бідермаєру (останнього з класичного мистецтва), прослідковується їхня схожість в основних категоріях класичної естетики: гармонія, рівновага, міра, калокагатія. Це розкриває гармонійність особистості Шевченка й Гете. Митці перетворювали дисонанси на гармонію мистецького твору. Їхнє ставлення до персонажів сповнене гуманізму, адже вони намагаються побороти виклики долі без втрати людської гідності, із керуванням гармонії духу і тіла.

Їхня творчість стала універсальною, поєднуючи народно-національні ідеї із загальнолюдськими цінностями. Вони переконували, що для досягнення внутрішньої гармонії необхідно працювати над собою щодня. Митці стали символами своєї нації, їм часто приписують епітети «народний», «національний». Два європейські генії шукали ідеальної форми вислову, як влучно зазначив філософ Й. Вількельман «в шляхетній простоті та тихій величі».

Список використаних джерел:

1. Антонич Б.-І. (2008). «Смерть Гете». Львів : Літопис. С. 279–281.
2. Гете Й. (2005). Вибране. / Упоряд., передм. та прим. К. Кусько. Київ : Грамота. 528 с.
3. Гете Й. (2001). Фауст; Лірика / Пер. з нім.; передм. Д. Наливайка. Київ : Веселка, 478 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Johann_Wolfgang_von_Goethe/Faust_Liryka.pdf?PHPSESSID=plvinut2ro7f1o0p42a1c5ehs5.
4. Гузар І. (1999). Тарас Шевченко про калокагатію та її протилежність – варварство. Торонто : Наукове товариство ім. Шевченка Канада. Том XXXVI. С. 25–30.
5. Гузар І. (1999). Шевченко і Гете (до 250-ліття від дня народження Гете і 185-ліття від дня народження Шевченка). Торонто : Наукове товариство ім. Шевченка Канада. 216 с.
6. Маланюк Є. (1995). Книга спостережень. Київ : «Атіка», 1995. 383 с. URL: http://dontsov-nic.com.ua/wp-content/uploads/2016/04/Книга_sposterezhen_zbirka.pdf.
7. Спогади про Тараса Шевченка / Упоряд. і приміт. В. Бородіна і М. Павлюка ; передм. В. Шубравського. Київ : Дніпро, 1982. 547 с.
8. Павлишин А. (2023). Про переклад з німецької «Die weltweite Wirkung der deutschen Weimarer Klassik. Schewtschenko und Goethe» Irene Husar. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету* / Відп. за випуск Л. Рижак, Н. Жигайло. Львів : видавництво ЛНУ, 2023. Вип. 20. 298 с.
9. Шевченко Т. (1984). Про мистецтво / Упоряд., вступ, стаття і приміт. І. Стебуна. 2-е вид. Київ : Мистецтво. 255 с.
10. Шевченко Т. (2003). Зібрання творів: в 6-х т. / Під ред. М. Жулинського. Київ : Наук. думка. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev224.htm>.
11. Husar I. (1981). Der antike Harmoniebegriff – Fortleben und Umbildung. Überlieferungs-geschichtliche Untersuchungen. Berlin : Akademie Verlag. 125 p.
12. Husar I. J.J. (1979). Winckelmann in den ostslawischen Ländern. Stendal : Winckelmann-Gesellschaft. Teil 2–3. 46 p.
13. Goethe J. (1975). Geschichte meiner botanischen Studien, in: Schriften zur Botanik und Wissenschaftslehre. München. 55 p.
14. Die Website des Magazins «Projekt Deutsche Lyrik. Das Göttliche» URL: <https://www.deutschelyrik.de/das-goettliche.html>.
15. Goethe J. (1943). Spruchweisheit, Sprüche in Prosa. Leipzig : Insel-Böcherei, 95 p.

References:

1. Antonych B.-I. (2008). *«Smert Gete» [Death of Goethe]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
2. Borodina, V., Pavliuk, M, Shubravskiy, V. (1982) *Spohady pro Tarasa Shevchenka [Memories of Taras Shevchenko]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
3. Die Website des Magazins «Projekt Deutsche Lyrik. Das Göttliche» [Die Website des Magazins Projekt Deutsche Lyrik. Das Göttliche]. Retrieved from: <https://www.deutschelyrik.de/das-goettliche.html> [in German].
4. Gete J. (2005). *Vybrane [Selected]*. / Uporiad., peredm. ta prym. K. Kusko. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
5. Gete J. (2001). *Faust; Liryka [Faust; Lyrics]* Kyiv: Veselka. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Johann_Wolfgang_von_Goethe/Faust_Liryka.pdf?PHPSESSID=plvintut2ro7f1o0p42a1c5ehs5 [in Ukrainian].
6. Goethe, J. (1975). *Geschichte meiner botanischen Studien, in: Schriften zur Botanik und Wissenschaftslehre [History of my botanical studies, in: Writings on botany and science teaching]*. München: DTV [in German].
7. Goethe, J. (1943). *Spruchweisheit, Sprüche in Prosa [Saying wisdom, sayings in prose]*. Leipzig: Insel-Böcherei [in German].
8. Huzar, I. (1999). *Taras Shevchenko pro kalokahatuu ta yii protylezhnist – varvarstvo [Taras Shevchenko on kalokagatia and its opposite – barbarism]*. Toronto: Naukove tovarystvo im. Shevchenka, Kanada [in Ukrainian].
9. Huzar, I. (1999). *Shevchenko i Gete (do 250-littia vid dnia narodzhennia Gete i 185-littia vid dnia narodzhennia Shevchenka) [Shevchenko and Goethe (to the 250th anniversary of Goethe's birthday and the 185th anniversary of Shevchenko's birthday)]*. Toronto: Naukove tovarystvo im. Shevchenka, Kanada [in Ukrainian].
10. Husar, I. (1981). *Der antike Harmoniebegriff – Fortleben und Umbildung [The ancient concept of harmony – survival and transformation]*. Berlin: Akademie Verlag [in German].
11. Husar, I. (1979). *J.J. Winckelmann in den ostslawischen Ländern [Winckelmann in the East Slavic countries]*. Stendal: Winckelmann-Gesellschaft. Teil 2–3 [in German].
12. Malaniuk, Y. (1995). *Knyha sposterezhen [Book of observations]*. Kyiv: «Atika» [in Ukrainian].
13. Pavlyshyn, A. (2023). *Pro pereklad z nimetskoi «Die weltweite Wirkung der deutschen Weimarer Klassik. Schewtschenko und Goethe» Irene Husar [About the translation from German “Die weltweite Wirkung der deutschen Weimarer Klassik. Schewtschenko und Goethe” by Irene Husar]*. Abstracts from «Zvitna naukova konferentsia filososfskoho fakultetu». (pp. 298–299). Lviv: LNU [in Ukrainian].
14. Shevchenko, T. (1984). *Pro mystetstvo: Zbirnyk [About art: Collection]*. Uporiad., vstup, stattia i prymit. I. Stebuna. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
15. Shevchenko, T. (2003). *Zibrannia tvoriv [Collection of works]*. (Vols. 1–6). Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev224.htm> [in Ukrainian].